

OSVOJOVÁNÍ V DÁNSKU

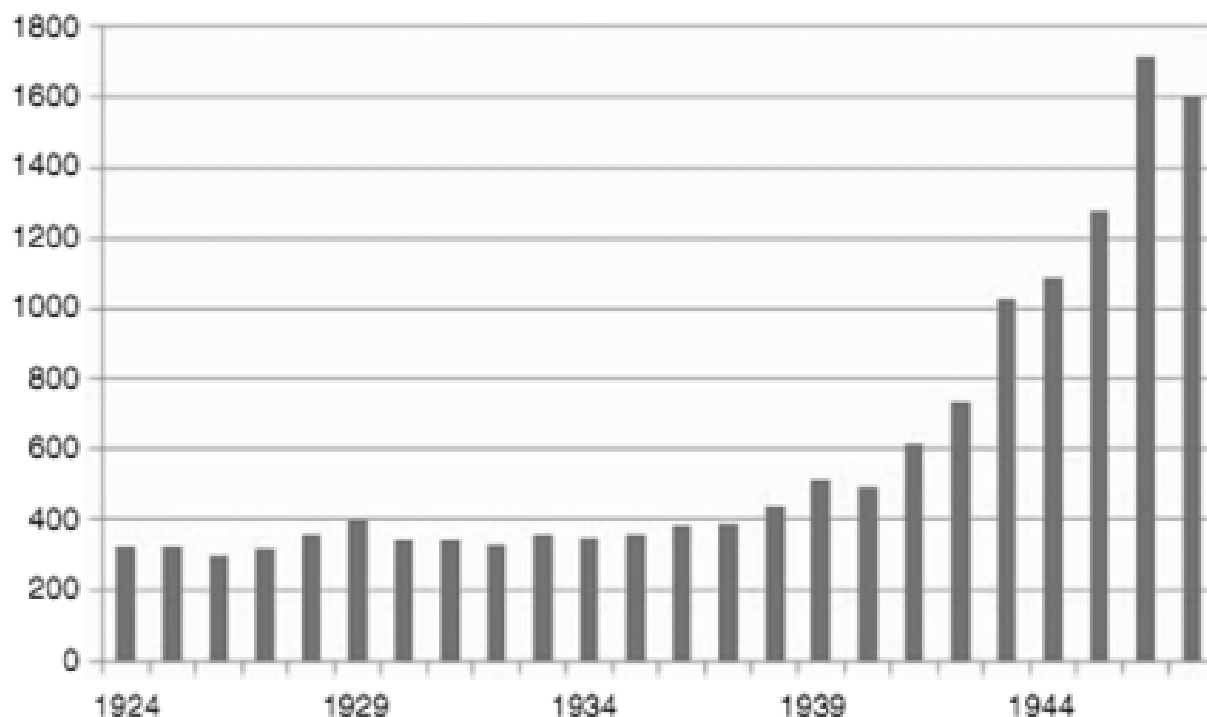
Konference 8. 12. 2017

Výzkum

- rešerše odborné literatury a dalších textových zdrojů (články v médiích, zákony, dokumenty sociální politiky, záznamy různých jednání, webové stránky různých organizací...)
- analýza rozhovorů s přímými účastníky adopčního procesu
- 19 rozhovorů s 24 lidmi na různých místech v Dánsku
 - sociální pracovníci, psychologové, novinářka, zaměstnanci institucí spojených s adopcemi, pracovníci zprostředkovatelské organizace, nezávislí odborníci, adoptovaní lidé a adoptivní rodiče, zástupci rodičovské organizace (u některých kumulace rolí)

Adopce v číslech

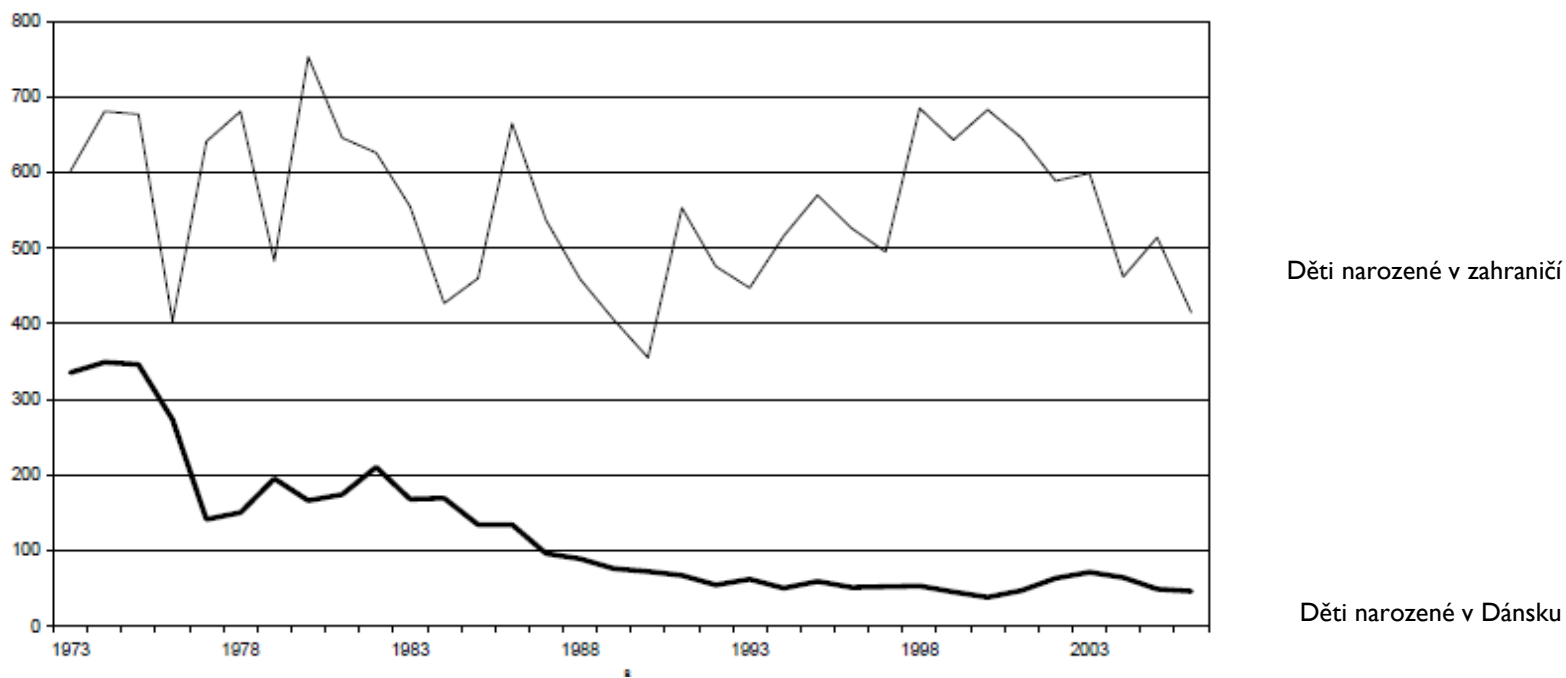
- zákon o adopcích 1923
- mezi válkami a krátce po druhé sv. válce počty domácích adopcí dlouhodobě rostly

Počty domácích mimorodinných cizích adopcí v letech 1924–1947 Zdroj: Petersen a Sørensen (2011: 84)

Adopce v číslech

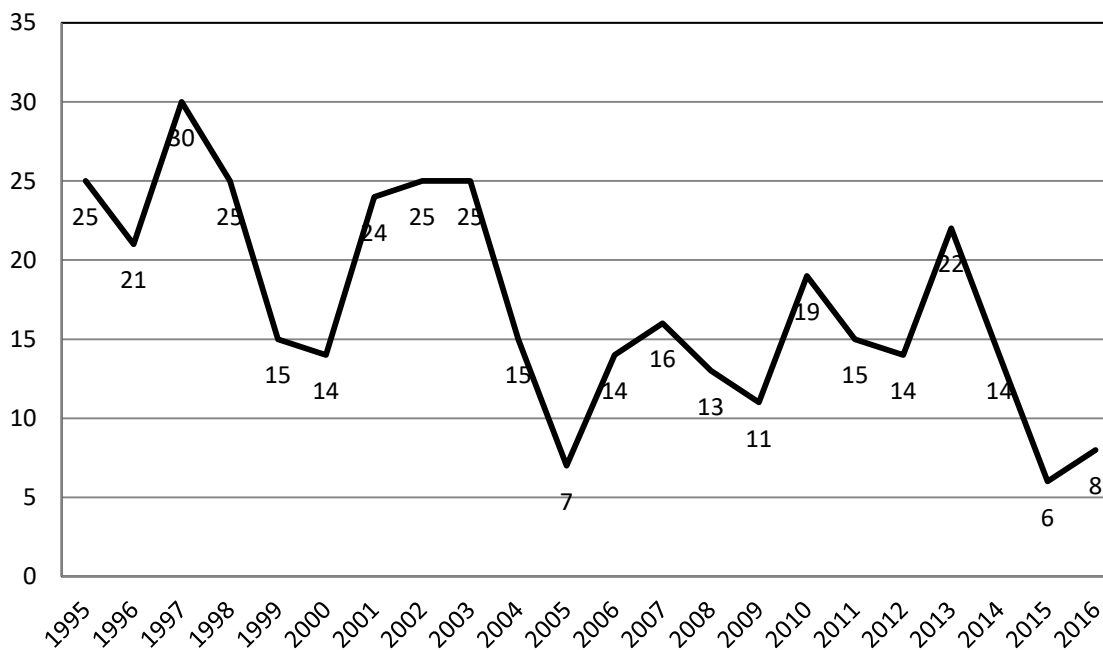
- od 1948 počty domácích adopcí dlouhodobě klesaly
- a současně se zvýšily počty adopcí mezinárodních

Počty domácích mimorodinných adopcí (zahrnujících jak cizí, tak adopce příbuzenské a adopce známými) a počty mezinárodních adopcí v letech 1973–2005
Zdroj: Christoffersen et al. (2007: 23)

Adopce v číslech

- minimum mimorodinných cizích adopcí dánských dětí v posledních cca 20 letech

Děti narozené v Dánsku

Počty mimorodinných cizích adopcí v letech 1995–2015 a počty dětí zapsaných na čekací list v letech 1995–2016 (3. 10. 2016)

Zdroj: <https://ast.dk/naevn/adoptionnaevnet/tal-og-statistik/tal-og-statistik-vedr-nationale-adoptioner>

Politika adopcí a legislativa

- 1923 - zákon o adopcích: **nejlepší zájem dítěte**; dvojrodinný princip; podobnost s pěstounskou péčí
- 30. léta - charitativní organizace Pomoc matkám: předporodní péče v nemocnicích
- 1940 - Pomoc matkám dostala **státní pověření ke službám při anonymních adopcích** (posuzování žadatelů, párování na základě podobnosti, normativní ideál nukleární rodiny)
- 1956 - novela zákona o adopcích: **jednorodinný princip**
- **mezinárodní adopce** zůstávaly až do poloviny 60. let **bez regulace**
- 1972 - **novela zákona o adopcích**: nové instituce (adopční výbory a rady); adopce bez souhlasu rodičů (ale jen pro starší děti - alespoň 7 let mimo domov a alespoň 6 let bez styku s rodiči; 1992-2002 pouze 12 adopcí bez souhlasu rodičů)
- nové milénium - **debata o potřebě stability a kontinuity** pro děti v náhradní péči, nová politika osvojování dánských dětí
- 2009 - novela zákona o adopcích: **adopce bez souhlasu rodičů i pro děti mladší 1 roku**
- 2015 - **další změkčení podmínek adopce bez souhlasu rodičů**

Domácí adopce

- 30. léta - 80% adoptovaných dětí nemanželských; 1974 - cca 1/3 adoptovaných v cizích adopcích byly nemanželské
- **pokles počtu domácích adopcí po 2. sv. válce** – stoupající životní úroveň, lepší podmínky bydlení, destigmatizace svobodných matek, legalizace potratů (1973), dostupnost antikoncepce, dostupnější denní péče o děti...
- **specifický kontext zacházení s ohroženými dětmi**
 - sociálně-právní ochrana dětí jako služby pro rodiny v ohrožení
 - založené převážně na dobrovolnosti (umístění v 85-90% se souhlasem rodičů)
 - důraz na prevenci a podporu rodině
 - princip „minimálního vměšování“
 - důraz na styk s biologickými rodiči, pokud je dítě mimo domov
 - biologičtí rodiče spolurozhodují o budoucnosti dítěte
 - ani v případě dlouhodobého umístění mimo vlastní rodinu nedocházelo k ukončení rodičovských práv

Domácí adopce

- **do roku 2009** byla adopce **za horizontem běžných řešení**
- v posledních cca 10 letech Dánsko **pomalou opouští ideologii „bezzásahovosti“** do biologické rodiny a upřednostňování vztahů pokrevních před náhradními

„Adopce je velké rozhodnutí, především adopce bez souhlasu rodičů. Myslím, že jsme se v minulosti zdráhali lidem říct: ‚Už nikdy nebudeš rodičem!‘ To je velmi těžké, udělat takové rozhodnutí. Zdráhali jsme se to dělat. Místo toho jsme měli velmi dobře rozvinuté oddělení péče o děti, nabízející velkou škálu dobrých jiných možností“ (rozhovor, sociální pracovník).

Domácí adopce

- přelom prvního desetiletí - **kritika nestability v náhradní péči**: pěstounská péče ji (v kontextu orientace na rodičovská práva a nedělitelnost rodiny) nezajišťuje
- **ekonomické důvody k posilování adopcí?** – adopce je pro stát nejlevnější řešení
 - 2011 – politici mluví o tom, že by rádi viděli 1500 adopcí pěstounskými rodinami ročně, ministryně sociálních věcí vyzvala pracovníky obcí, aby začali adopce bez souhlasu více uplatňovat v praxi
 - 2015 - změkčení podmínek pro nucené adopce (prokazatelná vs. pravděpodobná nechopnost rodičů se o dítě v budoucnu starat; dobrý vztah s pěstouny jako postačující podmínky k adopci)
- 2009 až 2014 bylo bez souhlasu rodičů osvojeno 10 dětí, ale jen v roce 2015 se rozhodovalo již o 4 případech, z čehož 3 skončily adopcí
- do května 2016 se řešilo již 7 případů adopce bez souhlasu.
- **riziko obcházení adopčního systému** (přes pěstounskou péči)
- problematický případ **adopce dcery Michelle Olsen**
- složité **hledání rovnováhy mezi zájmy dětí, osvojitelů a ekonomickými zájmy státu**

Domácí adopce

- debata profesionálů a osvojitelů o **otevřenosti v adopcích**
- zákon otevřené adopce zatím nijak neupravuje
- otevřenost je chápána jako prospěšná pro dítě

„Teď se jen řekne: jsi adoptovaný. A dánské právo nedává žádná práva [adoptovanému] dítěti. Dokonce ani, aby věděly, že jsou adoptované. Podle zákona nemusí být informovány. Samozřejmě podle logického a vědeckého poznání by informovány být měly, ale není to v zákoně. [...] A měly by mít právo kontaktovat rodiče, když je spojení s novou rodinou dostatečně silné na to, aby to zvládly“ (rozhovor, sociální pracovník).

Mezinárodní adopce

- začaly **neregulovaná a nelegální aktivita soukromých** osob – pomoc „nechtěným dětem“ německých žen a afroamerických vojáků krátce 2. sv. válce
- odhadem cca 3000 dětí v 50. a 60. letech
- 1964 – **první regulace**: státní licence pro dobrovolnickou organizaci osvojitelských rodičů Dánský zemský svaz na pomoc zapomenutým dětem
- 1961, 1971 – licence ke zprostředkování mezinárodních adoptí pro další 2 agentury
- růst MA a pokles DA přinesl změnu zaměření: **od „hledání rodičů pro děti“ k „hledání dětí pro rodiče“** (např. lobování za pokračování adoptí z Jižní Koreje v 70. letech)... opak logiky sociální práce s ohroženými dětmi – klienty systému jsou osvojitelé, ne děti
- 1999 – jedna z organizací **přišla o licenci** (adopce na základě zfalšovaných lékařských posudků)
- 2015 – další dvě organizace sloučeny do jedné po **skandálech s dětmi** z Etiopie a z dalších zemí (nelegální a neetické praktiky při získávání dětí pro adopce)
- **kritika** v médiích, kritika ze strany dospělých adoptovaných
- **potřeby dětí v MA** jsou z perspektivy dánského státu **nedohlédnutelné**, v jejich případě Dánsko svoji politiku nedělitelnosti rodiny a minimálních zásahů do rodiny neuplatňuje

Příprava a posuzování žadatelů

- **Fáze 1** - pracovníci Adopčního výboru **posuzují**, zda žadatelé splňují **základní kritéria** ohledně (věk, fyzické a duševní zdraví, trestní rejstřík, vhodné bydlení, dostatečné finanční zdroje, délka soužití s partnerem/manželem (adoptovat mohou sezdané i nesezdané páry, hetero- i homosexuální, které spolu žijí alespoň 2,5 roku v době podání žádosti, i jednotlivci)
- **Fáze 2** - čtyřdenní **přípravný kurz**, vedený psychology, **striktně oddělený od posuzování**
 - přípravné kurzy zaměřené na **sebereflexi**, nahradily důkladné psychologické vyšetření
- **Fáze 3** – do roka od schválení ve fázi I: dva rozhovory se sociálními pracovníky Adopčního výboru: **kvazi-psychologické posuzování mentální odolnosti a předvídatelnosti, schopnosti citové vazby, přizpůsobivosti...** (ale s bez psychologů; psychologické posouzení si lze vyžádat);
 - debata o zapojení psychologů a **potřebě přísnějšího výběru**
 - 2016 - **rozšíření tzv. „základního schvalovacího rámce“** osvojení: schválení znamená souhlas s adopcí dítěte **až do 4 let věku a s jistou mírou speciálních potřeb**
- **Možnost obejít posuzovací, přípravný a schvalovací proces přes pěstounskou péči!**

Pre- a postadopční služby

- **dva systémy** (pěstounská péče vs. osvojování), **ale „stejně“ děti** (děti starší, s různými traumaty, zdravotními potížemi atd.)

„Byla jsem u toho procesu, který byl úplně jiný než můj. Byl dítětem dvou závislých, přišel, když mi bylo devět. Měl velmi silné reakce, a tak tam byla spousta psychologů a hodně věcí u nás se odehrávalo kolem něj, protože když jsi v pěstounské péči, jsi dítě systému. Pamatuji si, že jsem se divila, proč jemu celou dobu pomáhají, a mně ne“ (rozhovor, adoptivní dcera).

Pre- a postadopční služby

- chápání **adopce jako celoživotního procesu**
- speciální **nároky na osvojitele**
- Dánsko je signatářskou zemí Haagské úmluvy **od 1997 (nenaplňovaný závazek poskytování postadopčních služeb)**
- **Fáze 4** osvojovacího procesu:
 - **od 2014** – stát garantuje **6 závazných konzultací** s poradcem z týmu postadopčních služeb: 3 před vstupem dítěte do rodiny, 3 po vstupu, nárok na **až 20 dobrovolných konzultací do 18 let** věku dítěte za sníženou cenu
 - **podpora osvojených dětí**
 - **podpora dospělých osvojenců**
 - **programy pro další profesionály** (sociální pracovníky, psychology, logoterapeuty z obcí, pro personál školek a škol)
- vývoj směrem ke **komplexní a dlouhodobé podpoře adoptivních rodin**
- osvojení se tak **přibližuje k sociální práci**: je jejím partnerem v systému péče i cílem intervencí

Inspirace pro Českou republiku

- Riziko: pokud se nezabýváme primárně zájmem dětí, stává se osvojení podnikem v zájmu osvojitelů
- Orientace na potřeby a ochranu dětí (rodina pro dítě, ne naopak)
- Adopce jako součást sociálně-právní ochrany dětí
- Otevřenost v adopcích jako způsob, jak zvládat paradoxní povahu osvojení
- Příprava a kontinuální provázení adoptivních rodin (postadopční služby)

Děkuji za pozornost

**D
Á
N
S
K
O**